FUS standard for tilvenning – en god og trygg barnehagestart

barnehagene

1.0 Innledning

Barnets første møte med Storebø FUS barnehagen skal være preget av trygg tilknytning og gode rutiner. Barns følelsesmessige bånd utvikles gjennom hele barnehagelivet, men tilvenningsperioden er en ekstra sårbar periode, særlig for de aller minste barna. Barn må venne seg til en ny hverdag, nytt miljø, nye rutiner, bli kjent med mange fremmede mennesker og venne seg til å være atskilt fra foreldre / foresatte. Ansatte og foresatte må derfor sammen finne ut av hva barnet har behov for, og vurdere hvor mange dager foresatte bør være i barnehagen. Standarden er basert på nyere forskning om trygg tilknytning, og er sterkt inspirert av «Liten og ny i barnehagen» og Jåttåmodellen.

Målet med standarden er:

- at tilvenningen tilpasses hvert enkelt barns behov i tett dialog med barnets foresatte
- at personalet gir barna trygghet gjennom god omsorg
- at alle ansatte har kunnskap om trygg tilvenning og tilknytning
- at alle barnehager har gode rutiner for tilvenning og følger disse
- at alle barn er trygt tilknyttet minst en voksen på sin avdeling / base
- at foresatte har tillit til personalet og opplever at det er trygt å levere barnet i barnehagen

FUS standarden er et felles utgangspunkt for FUS barnehagens arbeid med tilvenning. I Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (KD, 2017) understrekes barnehagens ansvar for å organisere rutiner og tilpasse tid og rom slik at barna får tid til å bli kjent, etablere relasjoner og knytte seg til personalet og andre barn. Daglig leder har ansvar for at alle ansatte setter seg inn i og forstår både kunnskapsgrunnlaget og føringene som ligger i standarden. Standarden stiller noen krav, og den enkelte barnehage må selv konkretisere standarden og gjøre den til en naturlig del av sin praksis. Det er utarbeidet vedlegg til standarden, disse kan lokalt tilpasses der det er naturlig.

2.0 Relasjonen mellom personalet og barna

Personalet har ansvaret for høy kvalitet på relasjonen mellom barn og personale. Det innebærer tydelig ledelse og samtidig tone seg inn, være lyttende og empatisk overfor barna. Barn trenger voksne som ser og anerkjenner dem og som er i stand til å veilede på en varm og omsorgsfull måte. Personalet må være oppmerksomme på det enkelte barns sårbarhet og behov. I praksis innebærer dette at personalet må respektere barnets følelser og anerkjenne barnets reaksjon, selv om en ikke forstår seg på den. Hvis et barn opplever at voksne tråkker over deres grenser, kan de markere det ved å begynne å gråte. De voksne må vise respekt for og la barnet være lei seg, ikke avlede, men anerkjenne følelsene. Personalet må forstå barnets perspektiv og opplevelse av situasjonene gjennom å lytte oppmerksomt til barnets språklige og kroppslige uttrykk som gestikulering, ansiktsuttrykk og tonefall. Personalet i barnehagen skal være opptatt av å møte barn på en likeverdig, men ikke lik måte.

3.0 Trygg tilknytning

Trygg tilknytning handler om at barnet, når det er lei seg eller frustrert søker trøst hos en trygg voksen, det være seg foresatte eller ansatte. Det andre er at det lar seg trøste. Barnehagestart kan være stressende for noen barn. Utrygge barn kan gi høylytt uttrykk for sin misnøye og mistrivsel. Andre utrygge barn gir få signaler på at de ikke har det bra, de protesterer ikke når foresatte går, men trekker seg tilbake. De kan ha en likegyldig holdning til personalet, som om de ikke trenger noen form for hjelp eller støtte.

Fravær av lek og utforskning kan være en indikasjon på at barnet ikke er trygt og trenger mer tid og mer omsorg og støtte. Barn har et grunnleggende behov for trygghet, forutsigbarhet og stabilitet. Opplevelsen av trygghet for barn og foresatte i barnehagen er grunnlaget for en positiv utvikling. For å sikre en trygg og god tilknytning er det viktig å anerkjenne barnets reaksjoner ved ikke å avlede barnet. La barnet være lei seg, trøst og sett ord på at mamma og pappa gikk, at det er leit og at du forstår.

3.1 Kjennetegn på trygg tilknytning

- Barnet søker trøst og tar imot trøst
- Barnet hviler kroppen mot den voksne og blir rolig og avspent når den voksne tar barnet inntil seg/løfter opp barnet

- Den voksne fungerer som en "ladestasjon" for barnet (barnet leker, blir sliten/lei/frustrert etc. og trenger så nærhet/kos/trøst før det kan leke videre)
- Barnet gir den voksne klem, vil sitte på fanget o.l.
- Barnet vet hvor den voksne befinner seg
- Barnet ber om hjelp
- Barnet er glad og fornøyd sammen med de voksne
- Barnet samarbeider som oftest med de voksne
- Barnet responderer raskt på adekvat grensesetting fra de voksne
- Barnet viser den voksne positive reaksjoner om morgenen

(Kilde: Broberg, Broberg og Hagstrøm, 2012)

3.2 Trygghetssirkelen / Circle of security

I trygghetssirkelen er tilknytningspersonens hovedoppgave å være en trygg base for barnets utforskning, lek og læring, ta imot barnet når det har behov for trøst og omsorg. Barnet skal være trygg på at det blir trøstet når det føler ubehag.



Fig 1: Trygghetssirkelen (Powell, Cooper, Hoffman og Marwin)

Den øverste delen av sirkelen representerer et barns behov når det utforsker: «pass på meg», «fryd deg over meg», «hjelp meg» og «ha det gøy sammen med meg». Den nederste delen av sirkelen representerer et barns behov når tilknytningsadferden er aktivert: «beskytt meg», «trøst meg», «vis godhet for meg» og «organiser følelsene mine». Barn forteller den voksne at noe er galt gjennom sine følelsesreaksjoner og adferd, men ikke alltid på den måten de voksne hadde tenkt eller forventet.

4.0 Tilvenning

4.1 Tilknytningsperson

Når barn begynner i barnehage, trenger de raskt å oppleve trygghet. Både gode og forutsigbare rutiner og samspill med sensitive og emosjonelt tilgjengelige ansatte er viktig. I den første tiden i barnehagen skal barnet og foresatte derfor få én tilknytningsperson å forholde seg til på avdelingen / basen. Som tilknytningsperson er du sammen med foreldre og barn hele tiden under tilvenningen og jobber bevisst med å etablere en god relasjon til barnet. Ved blant annet å observere foreldre og barn sammen, vil du få nyttig informasjon om barnet som letter egen blikjent prosess. Dette gjøres for å skape trygghet og etablere tilknytning mellom barnet, foresatte og barnehagen.

Små barn etablerer lettest relasjoner til ansatte som er sensitive, fanger opp og deler deres følelser. Det er dette som får dem til å føle seg forstått. Små barn trenger særlig å erfare at deres vanskelige følelser blir akseptert og regulert på gode måter. Men små barn er også nysgjerrige utforskere og vil etablere kontakt når du støtter deres utforskning av nye leker og kontakt med andre barn. Det letter videre kontaktetableringen når barna opplever at du er morsom å være sammen med, for eksempel fordi du synger sanger eller inviterer til ulike former for lek. Som tilknytningsperson har du et særlig ansvar for å tilpasse eget samspill til ulike barns initiativ og uttrykk gjennom å være oppmerksom og interessert, men uten å trenge deg på. Sensitive ansatte griper øyeblikk med mulighet til god kontakt med ulike barn der og da. De skjønner når de skal være aktive overfor barna og når de rolig skal være til stede i situasjonen.

Som tilknytningsperson har du også som oppgave å gi foresatte informasjon om barnehagens dagsrytme og arbeidsmåter. Du gir foresatte støtte og råd ved behov gjennom tilvenningen, slik at dere sammen støtter opp under barnets prosess med å finne seg til rette i barnehagen. Trygghetssirkelen kan for eksempel brukes for å illustrere for foresatte når barnet trenger deres nærhet og når de bør la barnet bevege seg litt bort for å få utforske omgivelsene. Når et barn beveger seg bort fra den foresatte, er det viktig at tilknytningspersonen tar ansvar for barnet. Det

åpner muligheten for etablering av kontakt med barnet, samtidig som foresatte ser at barnet blir tatt godt hånd om av deg.
Selv om barna har sine tilknytningspersoner, må alle ansatte på avdelingen gradvis sørge for å være i kontakt med og etablere relasjon til alle barna. Hvis et barn tydelig foretrekker en annen ansatt enn tilknytningspersonen, bør dere bytte rolle. Barnets «kjemi» med en ansatt bør tas på alvor. Her bør barnet få medvirke.
En tilknytningsperson er med på å skape en trygg base for barnet den første tiden. For at trygg tilknytning skal skje, kreves følelsesmessig investering, tid, interesse og kontinuitet mellom personalet og barnet. Når denne tilknytningen er etablert er det enklere for barnet å utvikle gode relasjoner til det øvrige personalet i barnehagen.

4.2 Foreldreaktiv tilvenning

Hensikten med foreldreaktiv tilvenning er å få til en «sømløs» overgang fra at foresatte tar hånd om alle oppgaver med barnet i barnehagen, til det blir naturlig og trygt for barnet at tilknytningspersonen overtar stadig flere oppgaver. Når barn får god tid til å gjøre seg kjent i barnehagen, sammen med sine foresatte, vil det bli enklere for dem å være uten foresatte når tilvenningsdagene er over. I FUS barnehagene legges det opp til at barna gradvis og sammen med voksne de kjenner, skal få erfare at barnehagen er et fint sted å være, ikke at barna raskt skal måtte øve seg på å være uten foresatte i barnehagen.
Hovedoppgaven for personalet i tilvenningen for et nytt barn er å sørge for at barnet får trygg tilknytning til en voksen i barnehagen. Personalet må sette av tid til å lære det nye barnet å kjenne, bli kjent med barnet og barnets rutiner og preferanser, og tilpasse seg disse i den grad det praktisk lar seg gjennomføre.

4.3 Foresatte som ressurs og samarbeidspartner

Foresattes rolle under tilvenningen er å være en støtte for barna sine når de skal utforske barnehagen og etablere kontakt med dere ansatte og andre barn. Det er dere ansatte som må legge til rette for at foresatte skal kunne innta denne aktive rollen under tilvenningen. Ikke alle foresatte vil være forberedt på det og vil da trenge støtte og ledelse fra dere.
Foresatte kjenner til alle uttrykkene barnet har, hva de betyr og hva barnet trenger. Fordi barn er så ulike er det ikke alltid like lett for personalet å oppfatte barns ulike behov og møte disse på en god måte. Et nært og godt samarbeid mellom personalet og foresatte er derfor en viktig suksessfaktor for en god tilvenning og for at barnet skal føle seg trygg i barnehagen. Mens foresatte er eksperter på sitt barn, er personalet i barnehagen eksperter på barnehagen og barn i gruppe. God informasjonsflyt mellom personalet og foresatte om hva tilvenning til barnehagen innebærer for barnet og hva som forventes av dem som foresatte er viktig. Dette bidrar til

trygghet og forutsigbarhet. Vær nøye med å understreke til foresatte at de alltid må si ifra til barnet når de forlater barnehagen. Det kan være like vondt for foresatte å gå fra barnet som det er for barnet, og noen foresatte kan trenge hjelp med disse følelsene.

4.4 Oppstart individuelt eller gruppe

I noen barnehager begynner barn enkeltvis gjennom høsten, mens i andre barnehager kan det begynne mange små barn i løpet av kort tid. Når flere barn begynner samtidig vil oppstart i grupper fungere godt. Erfaringer viser at barna i gruppene har lettere for å etablere vennskapsrelasjoner seg imellom, og at foresatte også etablerer et fellesskap som oppleves som positivt. God planlegging av logistikken ved oppstart er en forutsetning for å få til gode tilvenningsprosesser. Siden barnehagene er så ulike, må planen for hvem som begynner når, lages i den enkelte barnehage.

Erfaringer fra blant annet «Liten og ny i barnehagen» har vist at det i store barnehager bør være en ukes opphold etter inntak av en gruppe med barn. Det er særlig viktig at tilknytningspersonene ikke får ansvar for nye barn i løpet av den første uken forrige gruppe er uten foreldre i barnehagen. Samarbeid med foresatte om hvem som kan begynne når etter oppstart av nytt barnehageår, bør begynne umiddelbart etter at inntaket klart. Det er viktig at foresatte får gode faglige begrunnelser for hvorfor ikke alle kan begynne tidlig i august.

Uansett om barn begynner individuelt eller i gruppe, bør hvert barn ha med kun en foresatt i barnehagen under tilvenningsdagene. Dette for å unngå at det blir for mange mennesker til stede samtidig inne på avdelingen. Foresatte bør oppfordres til å dele tilvenningsdagene mellom seg, slik at begge får anledning til å bli kjent i barnehagen og til å være sammen med barnet i forbindelse med oppstart.

4.5 Besøk i barnehagen

For at barnet skal få anledning til gradvis å venne seg til å være i barnehagen og bli kjent med ansatte og omgivelser er det i standarden lagt opp til at dere arrangerer besøk i barnehagen før oppstart. I tillegg til at barnet blir bedre kjent, og kan oppleve oppstarten som tryggere, gir det også en mulighet for foresatte til å bli bedre kjent. Besøkene trenger ikke vare så lenge, legg heller opp til korte og mange besøk. Forutsetningene for å arrangere lekebesøk vil være ulike fra barnehage til barnehage, dere må derfor planlegge hvordan disse skal arrangeres hos dere. Besøkene bør i hovedsak foregå inne på den avdelingen barna skal begynne på, men noen besøk kan gjennomføres ute (for eksempel i sandkasse eller ved lekeapparater, slik at alle er i nærheten av hverandre). Faste leker bør være tilgjengelig under besøkene, og det anbefales at hvert besøk avsluttes med et par faste sanger. Foresatte kan oppfordres til å synge de samme

sangene for barnet hjemme. Disse sangene vil da fungere som overgangsobjekter som knytter hjem og barnehage sammen for barna. De samme sangene synges derfor også ved oppstart.

4.6 Hjemmebesøk

Noen barnehager har god erfaring med å komme på hjemmebesøk i forbindelse med tilvenningen. Dette er ikke en obligatorisk del av standarden, men det anbefales på det sterkeste å likevel etterstrebe å få gjennomført hjemmebesøk. Det er fint for barnet å bli introdusert for ansatte på deres trygge arena. Å møte barn og foresatte på hjemmebane gir og verdi for dere ved at dere kan observere barnet i dets vante omgivelser, og dermed bli kjent med barnets uttrykk og atferd når det er trygt.

Det er viktig at dere informerer foresatte godt om hvorfor dere ønsker å gjennomføre hjemmebesøk. Snakk om hjemmebesøk på første telefonsamtale etter de har fått tildelt plass, og fortell om hensikten og erfaringene med hjemmebesøk på første foreldremøte for nye foreldre på våren. Det er viktig at foreldrene opplever at dette er noe vi tilbyr og ikke noe vi skal. Fremsnakk hjemmebesøk som en fin måte å bli kjent på og at det handler om å bli kjent med barnet og familien på barnets trygge arena.

Tips til hjemmebesøket:

1. Si fra på forhånd at besøket varer ca en halvtime
2. Ta med laminerte bilder av personalet på barnets gruppe som de kan ha for å se på frem til oppstart.
3. Ton deg inn på barnet. Sett deg på gulvet om barnet er på gulvet og vis interesse for det barnet har interesse for
4. Vis interesse for barnet og la de foresatte fortelle om sitt barn
5. Spør de foresatte om det er noe de er spente på, noe de bekymrer seg for, hvordan de tror det vil bli for barnet å starte i barnehagen, hvordan det vil bli for de
6. Det kan være lurt å ha noen spørsmål forberedt en kan ha i bakhånd om noen er bekymret for om samtalen vil gå trått. Hva barnet liker og hva som har vært utfordrende. For de minste barna kan du spør om familiebilde, svangerskap og barseltid
7. For de med oppstart i august gjennomføres besøk før sommerferien
8. For de som starter senere på høsten kan hjemmebesøk gjennomføres 3-4 uker før oppstart, og så kommer barn og foresatte på besøk i barnehagen etter det
9. Ved hjemmebesøk for de som begynner på stor avdeling kan en være mer fokusert på barnet, la det vise rommet sitt og lekene. Snakk sammen til slutt med barn og foresatte om annen barnehageerfaring, hva de liker og om det er noe som er vanskelig / skummelt

4.7 Rutiner for trygg tilvenning

Før oppstart:

- Daglig leder sørger for at alle ansatte har kunnskap om trygg tilvenning og tilknytning
- Daglig leder sørger for at alle ansatte har gjennomført læringsøkt om trygg tilvenning av May Brit Drugli
- Daglig leder sørger for at informasjonen som ligger på barnehagens hjemmeside gir en god beskrivelse av barnehagens tilvenningsrutiner
- Daglig leder tar raskt kontakt pr telefon med foresatte som har takket ja til plass og informerer om barnehagen sin tilvenningsmodell
- Avdelingspersonalet til nytt barnehageår settes, og tilknytningspersoner til nye barn avklares
- Velkomstbrev sendes til foresatte (vedlegg 1)
- Avtal lekebesøk i barnehagen, gjerne flere
- Gjennomfør bli kjent-samtale, i barnehagen eller på hjemmebesøk (vedlegg 3)
- Gjennomfør foreldremøte for nye foreldre (vedlegg 2)

Selve tilvenningen:

- Sett av god tid til tilvenning for alle barn, minst 5 dager for barn under 3 år. Under vises rutiner for 5 dagers tilvenning, denne kan justeres for eldre barn.
- **Dag 1:** tilknytningsperson er tett på barn og foresatte. Foresatte er sammen med barnet hele tiden og har alt ansvar for barnet
- **Dag 2:** tilknytningsperson fortsetter å være tett på barn og foresatte. Foresatte er fortsatt sammen med barnet hele tiden og har alt ansvar for barnet
- **Dag 3:** tilknytningsperson tar over en eller noen av oppgavene med barnet. Foresatte er fortsatt til stede hele dagen
- **Dag 4:** tilknytningsperson overtar mer ansvar for barna, men foresatte er i barnehagen hele dagen.
- **Dag 5:** tilknytningsperson tar det meste av ansvaret for barna, men foresatte er i utgangspunktet til stede i barnehagen

Den første tiden uten foreldre i barnehagen:

- Ha tett dialog med barnas foresatte
- Oppfordre foreldrene til korte dager og rolige ettermiddager, særlig for de minste barna
- Ha en fast dagsrytme i barnehagen med forutsigbare rutiner
- Legg til rette for rolige ettermiddager

- Gjennomfør oppfølgingssamtale
- Gjennomfør første relasjonskartlegging (vedlegg 7)
- Evaluer oppstart i personalgruppen

5.0 Overgang og tilvenning til ny base/avdeling

Gode overganger er viktig for barns trivsel og utvikling, og vi har derfor utarbeidet rutiner for å sikre at barnets oppstart på ny avdeling blir ivaretatt på best mulig måte.

- Lag en plan for overgang (vedlegg 4)
- Informer foresatte i god tid slik at de får tid til å forberede seg og barnet på overgangen. Det skal foreligge klare kriterier for valg av avdeling / base for barnet, og foresatte gis anledning til å medvirke (vedlegg 6)
- Viktig informasjon gis videre til ny avdeling / base
- Foresatte tilbys samtale i forbindelse med ny avdeling / base (vedlegg 5)
- Sett av tid slik at barnet kan bli kjent med ny base/avdeling før oppstart
- Ha en fast dagsrytme i barnehagen med forutsigbare rutiner
- Legg til rette for rolige ettermiddager
- Evaluer overgang

6.0 Linker og litteratur

Små barns stress under tilvenning i barnehage:
https://www.youtube.com/watch?v=4MjVNfL_I48

Barnehageoppstart foreldre - Svanaug Lunde:
https://www.youtube.com/watch?v=z1R-CvDkK_8

Liten og ny i barnehagen - RKBU Midt-Norge ved Institutt for psykisk helse - NTNU

Foreldreaktiv tilvenning skaper trygge barn (utdanningsforskning.no)

Ahnert L, Gunnar M R, Lamb M E og Barthel M (2004) Transition to childcare: associations with infant-mother attachment

Broberg A, Broberg M og Hagström, B. (2014) Tilknytning i barnehagen: Hva betyr trygghet for lek og læring?

Brandtzæg I, Torsteinson S og Øiestad G (2013) Se barnet innenfra: hvordan jobbe med tilknytning i barnehagen

Glaser V, Størksen og Drugli (2018) Utvikling, lek og læring i barnehagen

Drugli M B (2014) Liten i barnehagen, forskning, teori og praksis

Palsdottir H (2010) Relasjoner med barn

Powell B, Cooper G, Hoffman K og Marwin B (2015) Trygghetssirkelen – en tilknytningsbasert intervensjon

Wolf K D (2014) Små barns lek og samspill i barnehagen